

هو الرحمن استنابه وعليه توكلنا

ورمطبع العلوم پانزدهم شمسرخان^{۲۲} بجمعی طبع شد
۱۰۶۰

عن قول النبي ﷺ في غدير الخندق: «ما من رجل أحب دينا من أحب الدينين»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي بعث في الاميين رسولا يعلمهم الكتاب والحكمة والصلوة والسلام
على نبي النبي الامي بنى التوبة وبني الرحمة وعلى اله وصحبه الذين هم احق بالاعتزاز الى
يوم القيامة اما بعد **سوال** از علماء ربانيين وفقهاء را سخنيں كسيكه بدو وجه اجيب
ترسيده است خواه عالم باشد خواه عامي عمل بحدیث نمودن اورا جائز است يا
میتواند توجیر و **جواب** الحکم لله و هو احکم الحاکمین عالمي که بتاویل عبارت عارف
است و ناسخ را اوست نسخ می نماید و صحیح را از ضعیف می شناسد و بر کتب متداوله حدیثین
قدرت میدارد و عمل بحدیث نمودن اورا میرسد باجماع امام اعظم و صاحبیه رحمهم الله اما
سیکه عامي محض است و نسخ و تاویل را نمی شناسد عمل بحدیث نمودن اورا هم واجب است
تزدیک امام اعظم و محمد رحمهما الله خلافا لابی یوسف رح قال فی البدایه و لو اجمع و
طن ذلک یفطر ثم اكل مثمدا علیه القضاء و الکفار و لان الظن ما استند الی دلیل
شرعی الا اذا اتقاء فقیههم بالفساد لان الفتوی دلیل شرعی فی حق و لو بلغه الحدیث
فاعتمد فکذا لک عند محمد لان قول الرسول صلی الله علیه وسلم لا ینزل عن

[illegible]

ان الاثا واث التي لم يندل ارباب بيدي
الجبدي صم في تصحيح الجاوي الزكي
اصحكم ولا الصالحين قنبوا

[illegible]

1

الباقی منسوب الی العامة من التلمیذین ویکافی العناية و غیره سوال تابع بحمد
را اگر حدیثی صحیح صحیح غیر منسوخ مخالف قول امام خود نیست عمل بر حدیث نماید
یا بر قول امام و اگر عمل بر قول امام کند و حدیث را ترک سازد و حال او
عند الله چیست بیان کنید این مسئله را از اقوال فقهاء عظام و صوفیه کرام
مترقی الله الملک السلام جواب دادند که کسی حدیث صحیح صحیح غیر منسوخ یا
عمل بر حدیث نمودن او را واجب است بلکه از عبارات هدایه و غایه البیان و
بحر الرائی و در مختار و غنایه و غیره که یا لاند که روشد مفهوم می شود که اگر حدیث
صحیح هم نباشد بلکه احتمال تاویل یا نسخ داشته باشد و اطلاع بر تاویل و نسخ آن
نشود آن وقت هم غیر مجتهد را عمل بر ظاهر آن حدیث کردن واجب است و
استفقا از کدام مفتی و مجتهد لازم نیست نزد یک امام اعظم و محمد رحمة الله و
نزد ابی یوسف رح غیر و فتاوی عامی جابل محض نباشد همین حکم است و هر که حدیث یا
آیه معارض قول امام خود را ترک سازد و عمل بر قول امام خود کند شیخ الکبری الدین
بن العربی رضی الله عنه که از علماء ابرار و امام صوفیه کبار است آنکس را در کتاب
فتوحات مکیه گمراه و خارج از دین خدا نوشته است حدیث قال اذا صح الحدیث و
عارضه قول صاحب او امام فلا سبیل الی العدول عن الحدیث و ترک قول
ذلک الامام و صاحب الخبر ثم قال ولا يجوز ترک آیه او خبر صحیح لقول صاحب
او امام و من یفعل ذلک فقد ضل ضلالا شینا و خرج عن دین الله انتهى و قال
الشیخ عبد الوهاب الشعرانی فی مشارق الانوار القدسیة و سمعت سید

بنی ازین و از کس که بخیر قال می گویند ستم

[illegible]

وقال

[illegible]

موجب است و اگر فتویٰ نرسید و عمل او موافق مذهب کسی از مجتهدین افتاد
آن هم کفایت میکند قال فی البحر الرائق لو اجمعت اواغتاب وظن انه یفطر ثم اكل
ان لم یستفت فقیها ولا بلغه الخبر فعليه الکفارة لانه مجرد جهل وانه لیس بعذر فی
وار الاسلام وان استفتی فقیها فاقناه لا کفارة علیه لان العامی يجب علیه
تعطیل العالم اذا کان یعتمد علی فتواه فکان محذورا فيما صنع وان کان المفتی
مخطیاً فيما افقی انتهى و فیه الضمانی باب قضاء الفرائت کان عامیاً لیس
له مذهب معین فمذهب فتویٰ المفتی كما صرحوا به فان افتناه حنفی اعاد العصر والمغرب
وان افتناه شافعی فلا یعیدهما ولا عجرة برابیه وان لم یستفت وصادف الصحوة
اعلیٰ مذهب مجتهد اجزؤه ولا اعاده علیه انتهى و شیخنا ملک العلماء مولانا
عبد العلیٰ قدس سره بر ایجاب مذنبی از مذاهب اربعه رد و بمبایه تمام و اطلاق
تشریع شرع جدید بر آن فرمود و فرمود که مخالف اجماع صحابه رضوان الله علیهم
است حیث قال فی شرح المسلم لا واجب الا ما اوجبه الله تعالى وله الحکم و
الموجب علی احد ان یمتد مذهب بزمی رجل من الامم فایجاب تشریع جدید و قال
ما قلنا نحن العراقی العقد الاجماع علی ان من سلم فله ان یقلد من شاء من العلماء
من غیر حجج و اجماع الصحابه علی ان من استفتی ابابکر و عمر اسیری المؤمنین فله ان
یستفتی ابابکر و عمر و من جعل لبقولهم من غیر تکلیف فمن اوجی
رفع هذین الاجماعین فی البیوع عبارات کتب دیگر علماء رحمهم الله که بالا مذکور شده و لا
میدارد و بر همین مدعی و اکثر عبارات کتب اصول بر این دلالت میکند اگر چه

[illegible]

٩
ففي خبر من الروايات في انتقال الذنوب
واما من يقول انما يجوز ان يغفر الخفي ان
يقول حقا والظاهر ان الخفي ان يقول
ثانثا فبما او غيره حكم لا وليس
عليه كالمصنف من ان لا يغفر الا لغيره
يقول في الخفي ان لا يغفر الا لغيره
وفيه واول من قال في ان لا يغفر الا لغيره
الملك بن جابر

قال القولي الكامل قرويه السلام
دران سلسله از دست
انتقال از غيب الامم خود
از روی دلایل و اضمحلال
و جمله علماء و كرام سلف
او را بجز

الشيخ ولي الدين في كتابه عقد الجيد من ظهر عليه ظهوراً مبيناً ان النبي صلى الله عليه
والرسل امر بكذا ونهى عن كذا وانه ليس بمنسوخ اما بان يتبع الاحاديث
واقوال الخالف والموافق في المسئلة فلا يجد لها نسخاً او بان يرى جماعاً غير المتين
في العلم يذهبون اليه ويرى الخالف له لا يحجج الا بقياس او استنباط او نحو ذلك
فحينئذ لا سبب للحالفة حديث النبي صلى الله عليه والرسلم الاتفاق كخفي او حقي
جالي وهذا هو الذي اشار اليه الشيخ غزال الدين بن عبد السلام حيث قال ومن
عجب العجب ان الفقهاء المقلدين ينف احد هم على ضعف ما اخذوا به بحيث لا يجد
لضعفه مدفعاً وهو مع ذلك يقلده وفيه ويترك من شهد الكتاب والسنة والاقتبة
لصحة مذهبه جوداً على تقليده الامر بل تجبل له دفع ظاهر الكتاب والسنة وبناد لهما
التاويلات البعيدة الباطلة قال ولم يزل الناس يسألون من اتفق من العلماء
من غير تقليد لمذهب ولا انكار على احد من السالكين الى ان ظهرت هذا المذهب
متعصبون باسم المقلدين فان احد هم منج امامهم بعد نهيه عن الادلة مقلدة الفسما
ل كان نبياً ارسل وهذا ما هي عن الحق وبعد عن الصواب لا يرضى به احد من الابرار
قال الامام ابو حامد منبج لمن اشتغل بالفقه ان لا يقتصر على مذهب امام وعقيدة
كل مسألة صحيحة ما كان اقرب الى دلالة الكتاب والسنة والحكمة وذلك سهل
لله اذا كان اتقن معظم العلوم المقدمة ولم يثبت التعصب والنظر في طرائق الخلاف
بها مضية للزمان النعم سوال صاقولكم من حكمكم الله اندرين مسئلة
سي را قدرت اجتهد في كل المسائل نباشد ليكن اورا قدرت

[illegible]

في تخبرني الاجتهاد بان يكون مجتهداً
في بعض المسائل دون البعض قالوا
قالوا انهم يخبرني الاجتهاد ومنهم
قالوا لا يخبرني الا في المسائل
التي لا اسلام فيها اليها
من افعية والشيخ ابديج
رضا صاحب البصير
فأدركوا الشبهة بالكلية
فأدركوا الشبهة بالكلية

11

من طالع الجواهر
بهر التلاوة الشريفة
الاجتباء وادبها
في المذهب وادبها
المطلق فتلاوا
الابدية حتى اوج
واحد من اوراقها

انتهى منه وفضل الى جعفر بن محمد بن جبره طبري که صاحب مذنب مستقل
 بود قال ابن خلکان انه کان اماماً في فنون كثيرة منها التفسير والحدیث
 والفقه والناج و غیر ذلک وله مصنفات طبعه في فنون عديدة تدل
 على سعة علمه وغزارة فضله وکان من الائمة المجتهدين ولم یقلد احد من
 ابوالفرح المعانی بن زکریا النهروانی المعروف بابن طراری راجع
 عنه به و ذکره الشيخ البراهین الشیرازی فی طبقات الفقهاء والمحدثین
 وقال الامام الیافعی هو واحد العلماء الاعلام صاحب التفسير الكبير والتناج
 الشیخ والمصنفات العديدة والادوات الحميدة کان مجتهداً لا یقلد احد
 وقال امام الائمة المعروف بابن حزم ما علم علی الارض اعلم من محمد بن
 جبره ولقد ظلمه الخبايا وقال السیوطی انه بلغ رتبة الاجتهاد والمطلق المستقل
 ودون نفسه مذنباً مستقلاً وله اتباع قلده وافتوا وقضوا بمذنبه یسمون بالمجریة
 قال الخطیب کان احدا الائمة العلماء یحکم بقوله ويرجع اليه انتهى القصة جبره علماً
 مجتهدین که بعد از ائمة اربعه شده اند قرن بعد قرن الی یومنا هذا که مذنب بعضی
 از انها شیوخ یافته و مذنب اکثری از انها دراز منزه فاسده بسبب تعصب
 متعصبین شیوخ نیافته اگر اسمی همه انها ذکر کرده شود یک دفتر عظیم گردد و
 حال هر اقلیم در یافتن هم مشکل در ملک بلخ و در ملک هند و سمنان در و
 از ده صدی حضرت شیخ الشیوخ مولانا شاه ولی الدین محدث دهلوی قدس
 سره گفته اند که تبحر علم و اجتهادشان از تصانیف شان ظاهراً کتاب

این کتاب از تصانیف حضرت شیخ الشیوخ است که در این کتاب مذنب
 و در این کتاب مذنب و در این کتاب مذنب و در این کتاب مذنب

این کتاب از تصانیف حضرت شیخ الشیوخ است که در این کتاب مذنب
 و در این کتاب مذنب و در این کتاب مذنب و در این کتاب مذنب

این کتاب از تصانیف حضرت شیخ الشیوخ است که در این کتاب مذنب
 و در این کتاب مذنب و در این کتاب مذنب و در این کتاب مذنب

این کتاب از تصانیف حضرت شیخ الشیوخ است که در این کتاب مذنب
 و در این کتاب مذنب و در این کتاب مذنب و در این کتاب مذنب

اجتهاد و انچه از كتب اعمول فهمیده میشود اینست که استقراغ الجهد فی
ادراک الاحکام الشرعیة الفرعیة عن ادلتها التفصیلیة البراجعہ کلیاتہا
الی اربعة اقسام الکتاب و سنة و الاجماع القیاس و تفہیم من هذا انہ اعم
من ان یکون ذلک باعانة البعض فی التنبیه علی صور المسائل و التنبیه
علی ماخذ الاحکام من الادلة التفصیلیة او بغیر اعانة منہ پس در تعریف
مجتهد داخل شدند آن علما که متابعت مجتهدی میکنند در اکثر مسائل که
میشناسند دلیل هر سند از کتاب و سنة و اجماع و قیاس و اینچنین
علما در مذہب هر چهار مجتهدین قرنا بعد قرن بسیار گزشتہ اند و درین
زمان ہم موجود اند اگر چه کم باشند قال الله تعالی قلیل من عبادی الشکور
و این علما را مجتهدانستن مخالفت صریح است از اصول خود و آنچه بعض
علما نوشته اند کہ مجتهد درین زمان مفقود است غرض از ان مجتهد مستقل است
نه مجتهد مطلق و مجتهد مقید کہ قال شیخ الحدیث الامام السیوطی فی رسالہ الترتیب
علی من اخذ الی الارض ان التحقیق فی ذلک ان المجتهد المطلق اعم
من المجتهد المستقل و غیر المجتهد المقید فان المستقل هو الذی استقل بقواعد فقه
و نبی علیہ الفقه خارجا عن القواعد المقررة و ہذا شئ مقید من الہ ہر الی
آخرہ و کمذا فی جامع عالم الاحول لقدوة العلماء احمد بن عطاء ارج
از قال المحقق الخلیل و الحدیث النبیل العارف بالہ شیخ ولی اللہ سنہ
کتابہ عقد الحدیث فی فہم کما ان موافقا شیخہ فی اکثر المسائل لکن

او پر خواص و عوام کی واضح ہو جو کہ یہ چند سوالات
 ملک کو ہستان میں یعنی خراسان میں جنفی ملاؤن
 سنگستانوں کی کرکی بیچ خدمت جامع المعقول و
 منقول کشف الدقائق اتصل اصول جناب فیض اب
 فضائل کتاب مصدر فیض ازلی مولانا پرشدنا
 مولوی فیاض علی افاض اللہ علینا من فیض الحق
 والجللی خلف الرشید جناب ستطاب مولوی الہی
 بخش عظیم آبادی سلمہ اللہ تعالیٰ کی پیش کی ہو جناب
 مولانا موصوف فی جوابات سوالات مذکور کی کتب
 اسلاف فقہ معتبرہ سے مدلل کر کے ارقام فرمادی
 اور جب مولانا موصوف ملک کو ہستان سے طرہ ہستان
 کی شریف لائی اور طرف جاسکوت اپنی کے لئے عظیم
 روانہ ہوئی سونا گاہ گذر جناب موصوف کا درمیان
 مدہلی کی ہوا تو یہ کاتب الحروف یہی ملاقات خاص سے
 فیض یاب ہوا اگرچہ اوصاف حمیدہ تو جناب مولانا

